

ЖИНОЯТЛАР СОДИР ЭТИЛИШINI ОЛДИНИ ОЛИШДА ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКАНИНГ РОЛИ

Бабаджанов Бахтиёр Бекович

Сурхондарё вилояти прокурори

Адлия катта маслаҳатчиси

E-mail: pulatovmirzohid7@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20061941>

Аннотация: Ушбу мақолада жиноятлар содир этилишининг олдини олишда ижтимоий профилактиканинг ўрни ва аҳамияти кенг ёритилган. Шунингдек, мамлакатимизда ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, аҳоли хавфсизлигини таъминлаш ҳамда “Обод ва хавфсиз маҳалла” тамойили асосида амалга оширилаётган чора-тадбирлар таҳлил қилинган. Ижтимоий профилактика субъектларининг ўзаро ҳамкорлиги, “Е-ижтимоий профилактика” ахборот тизимининг аҳамияти, шунингдек, хавф гуруҳига кирувчи шахслар билан ишлаш механизмлари мисоллар асосида кўрсатиб берилган. тадқиқот натижалари ижтимоий профилактика тадбирларининг жиноятчиликни камайтиришда муҳим омил эканлигини тасдиқлайди.

Калит сўзлар: ижтимоий профилактика, жиноятчилик, ҳуқуқбузарлик, маҳалла, хавфсизлик, профилактика инспектори, ижтимоий мослаштириш, “Е-ижтимоий профилактика”, ёшлар, хотин-қизлар, ижтимоий муаммолар, ҳамкорлик, ҳуқуқий маданият.

Бугунги кунда юртимизда жиноятчиликка қарши самарали **курашиш**, ҳуқуқбузарликларнинг **олдини олиш**, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли **ҳимоя қилиш** борасида ижобий ишлар амалга оширилмоқда.

Жиноятлар учун жазо муқаррарлигини таъминлаш вазифаси қанчалик муҳим бўлса, уларни келтириб чиқараётган сабаб ва омилларни бартараф қилиш, юртимизнинг ҳар бир кўчасида, бозорида, жамоат жойларида **хавфсиз муҳит** яратиш чоралари кўрилаяпти.

Шу мақсадда, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг **01.12.2025** йилдаги “Жамоат тартибини сақлаш, жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасидаги ҳукумат қарорларини тизимлаштириш тўғрисида”ги **754-сонли қарори** билан тасдиқланган “Обод ва хавфсиз маҳалла тамойили асосида маҳаллаларда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш тартиби тўғрисида”ги **Низом** қабул қилинган.

Мазкур қарорда маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, ижтимоий ходим ва солиқ инспектори, шунингдек, бошқа давлат органлари ва ташкилотлари ўртасида ўзаро ҳамкорлик механизмлари белгиланган.

Ижтимоий профилактика- бу жамиятда ҳуқуқбузарлик, жиноятчилик, ижтимоий хавfli хулқ-атвор ва салбий ҳолатларни **олдидан** бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар тизимидир

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишда ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ўртасида ахборот **алмашиш** имконини берадиган “**Е-ijtimoiy profilaktika**” ахборот тизими яратилган бўлиб,

хуқуқбузарлик содир этиш ёки ундан жабрланиш эҳтимоли юқори бўлган шахсларга хуқуқий, ижтимоий, психологик, тиббий, педагогик ва бошқа турдаги ёрдамлар кўрсатишда амалга ошириладиган тадбирлар мажмуи тизимга киритилади.

Маҳалла раиси, ҳоким ёрдамчиси, профилактика инспектори, ёшлар етакчиси, хотин-қизлар фаоли, ижтимоий ходим ва солиқ инспектори томонидан ижтимоий профилактика **тадбирлари** ўтказилади.

Меҳнат органи ходими, тиббиёт ходими, мактаб директори ва мактаб психологи, инспектор-психолог, шунингдек, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг мурожаатига **асосан** жалб этиладиган туман (шаҳар) даражасидаги **тегишли** давлат органлари ва ташкилотлари ходимлари ҳам ижтимоий профилактика тадбирлари ўтказилишида иштирок этади.

Ижтимоий профилактика объектлари — ўзига нисбатан ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг **ижтимоий муаммолари** киради.

Хуқуқбузарлик содир этиш ёки ундан жабрланиш эҳтимоли **юқори** бўлган шахслар билан ижтимоий профилактика тадбирлари амалга оширилади.

Ижтимоий профилактика объектларига нисбатан ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар томонидан ижтимоий профилактика жараёнида **ижтимоий мослаштириш дастури** ишлаб чиқилади.

Хуқуқбузарлик содир этиш **эҳтимоли** бўлган, **банд бўлмаган** ёки **доимий даромад** манбаига эга бўлмаган, спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга **қарам** бўлиб қолган, қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинларга **ружу** қўйган, **ғайриижтимоий** хулқ-атворли шахслар, қаровсиз ва назоратсиз қолган **вояга етмаганлар**, ишсиз ёшлар ва мактаб **битирувчилари** билан ижтимоий профилактика тадбирлари ўтказилади.

Шунингдек, хуқуқбузарлик содир этишга **мойиллиги** бўлган ёшлар, **ажрим** ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар, ёрдамга муҳтож бўлган ва оғир ижтимоий аҳволга тушиб қолган ва **мунтазам** тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган хотин-қизлар ҳамда жазони ижро этиш муассасаларидан қайтган ва профилактик ҳисобда турган, **тадбиркорлик** фаолиятини бошламоқчи бўлган, хуқуқбузарликдан **жабрланиш** эҳтимоли бўлган шахслар билан ҳам профилактик тадбирлар олиб борилади.

Ижтимоий профилактикага объектлари аҳолини “**хонадонбай**” ўрганиш, маҳалла фаоллари, уйбоши ва кўчабошилар берган **маълумотлар**, жисмоний ва юридик шахсларнинг **мурожаатлари**, жиноят сабабларини ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитларни бартараф қилиш тўғрисида суриштирувчи, терговчи, прокурорнинг **тақдимномаси**, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар ва ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар томонидан тақдим этилган **маълумотлар**, оммавий ахборот воситалари, Интернет жаҳон ахборот тармоғи ҳамда ижтимоий тармоқлар **орқали** олинган маълумотлар ва манфаатдор давлат органлари ва ташкилотлари томонидан берилган **бошқа** маълумотлар асосида аниқланади.

Бундан ташқари, **ижтимоий профилактика объектлари** бўйича амалга ошириладиган ижтимоий профилактика тадбирлари бўйича профилактика инспектори томонидан **ахборот** тизимида **хулоса тайёрланади**.

Хулосада ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар билан ўтказилган профилактик суҳбатлар, турмуш тарзи ва ўз ваколатлари доирасида тегишли давлат органлари ва ташкилотларидан олинган ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахслар ва уларнинг оила аъзолари ҳақидаги маълумотлар кўрсатилади.

Профилактика инспектори ахборот тизими орқали юборган ижтимоий профилактика объектлари тўғрисидаги **маълумотларни** ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар **3 (уч) иш** кун ичида ўрганиб чиқади.

Рад этиш тўғрисида хулоса тайёрланган тақдирда, тақдим этилган ҳужжатлар ва маълумотларда аниқланган камчиликлар кўрсатилиб, уларни бартараф этиш ҳамда **такроран** юбориш учун ахборот тизими орқали профилактика инспекторига қайтаради.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш рад этилган ҳолат юзасидан профилактика инспектори **5 (беш) иш** кун ичида хулосада кўрсатилган камчиликларни бартараф этиб, ахборот тизими орқали ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга **такроран** тақдим этади.

Ижтимоий мослаштириш дастури ижтимоий профилактика тадбирлари амалга ошириладиган шахсларнинг **ҳар** бири учун алоҳида тузилади, ижтимоий мослаштириш дастурига ҳар бир ижтимоий профилактика объекти киритилади ҳамда дастур тасдиқланган вақтдан бошлаб **ижрога** қаратилади.

Ахборот тизимида киритилган маълумотларнинг ҳаққонийлиги учун уларни киритган шахс шахсан **жавобгар** ҳисобланади.

Ижтимоий профилактика субъектлари томонидан хулоса қуйидаги тадбирларни амалга оширилади.

Ҳоким ёрдамчиси банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган ишсиз шахсларни касб-ҳунар ва тадбиркорликка ўқитиш ҳамда уларнинг бандлигини таъминлаш чораларини кўради;

Профилактика инспектори спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга қарам бўлиб қолган шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини ўрганади, улар билан **якка** тартибда профилактик суҳбатлар ўтказади, ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар билан **биргаликда** касбий лаёқатидан келиб чиқиб, касб-ҳунар ўрганишга жалб қилиш, соғлом ҳаётга **қайтариш**, ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва бошқа ёрдамлар **кўрсатиш**, шунингдек, ушбу салбий одатга ружу қўйишнинг омилларини бартараф этиш мақсадида **тиббий кўриқдан ўтказиш** ва **комплекс психологик-тиббий реабилитация** қилиш, **ғайриижтимоий** хулқ-атворли шахсларнинг турмуш тарзи, хулқ-атвори ва ғайриижтимоий хатти-ҳаракатларининг сабабларини **ўрганади**, улар билан **якка** тартибда профилактик суҳбатлар **ўтказади**, уларни соғлом ҳаётга

қайтариш ҳамда бундай салбий хатти-ҳаракатларни бартараф этиш чораларини кўради.

Ёшлар етакчиси ишсиз ёшлар ва мактаб битирувчиларининг бандлигига **кўмаклашади**, **“Ёшлар дафтари”**га киритилган ёшларнинг муаммоларини ўрганади ҳамда уларга кўрсатиладиган ёрдам турларидан самарали фойдаланишни ташкил этади шунингдек, давлат кўмагига муҳтож **“оғир”** тоифадаги ёшларнинг ҳаётда ўз ўрнини топишларига **кўмаклашади** ҳамда профилактика инспектори билан биргаликда ҳуқуқбузарлик содир этишга **мойиллиги** бўлган вояга етмаганлар билан **тизимли** ишлайди, уларнинг **бўш вақтини** мазмунли ташкил этиш чораларини кўради.

Хотин-қизлар фаоли ажрим ёқасига келиб қолган ва низоли оилалар билан якка тартибда суҳбатлар ўтказади, низоларнинг сабабларини аниқлайди, уларни бартараф этиш мақсадида маҳалла раиси билан ҳамкорликда **“Соғлом оила — соғлом жамият”** тамойилларини тушунтиради, оилавий қадриятларни мустаҳкамлаш бўйича чора-тадбирларни амалга оширади, уларга ижтимоий-ҳуқуқий, психологик ва моддий ёрдам кўрсатишни ижтимоий ходим билан биргаликда ташкил этади.

Мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган хотин-қизларнинг хонадонига бориб, турмуш тарзи, хулқ-атвори ва оилавий шароитини **ўрганади**, аниқланган муаммоларини бартараф этиш чораларини кўради, зарур ҳолларда мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган шахсларга ҳимоя ордерини бериш бўйича профилактика инспекторига таклиф киритади.

Ижтимоий ходим оғир аҳволга тушиб қолган ва оғир аҳволга тушиб қолиш хавфи юқори бўлган шахсларнинг турмуш тарзи ва оилавий шароитини ўрганади, уларнинг эҳтиёжларига қараб, комплекс ёндашув асосида профессионал ижтимоий хизмат кўрсатишни ва ёрдам берилишини ташкил этиш чораларини кўради.

Ногиронлиги бўлган ва оғир касалликка чалинган шахслар, шунингдек, парваришга муҳтож ёлғиз кексаларни қонунчиликда белгиланган тартибда чуқурлаштирилган **тиббий кўрикдан** ўтказилишини ташкил этади ҳамда уларга ижтимоий хизматлар ва ёрдамлар кўрсатилишини таъминлайди.

Солиқ инспектори тадбиркорлик фаолиятини бошламоқчи бўлган шахсларга **солиқ хизматларини** кўрсатади.

Маҳалла раиси ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектлар фаолиятига **умумий раҳбарлик** қилиб, **ҳар ҳафта** маҳаллада уларнинг ижтимоий профилактика тадбирларини амалга ошириш борасидаги фаолиятини муҳокама қилиб боради.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар қонунчилик ҳужжатларига мувофиқ ўз ваколатлари доирасида ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларга **ёрдам** кўрсатади. Бунда:

Меҳнат органи ходими банд бўлмаган ёки доимий даромад манбаига эга бўлмаган **ишсиз шахслар**.

Тиббиёт ходими спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга **қарам** бўлиб қолган шахслар.

Мактаб директори, мактаб психологи ва инспектор-психолог мунтазам тазйиқ ва зўравонликка учраб келаётган ўқувчилар, қаровсиз ва назоратсиз қолган, шунингдек, ғайриижтимоий хулқ-атворли **ўқувчилар**, спиртли ичимликлар, гиёҳвандлик

воситалари, психотроп ёки инсон ақл-иродасига таъсир этувчи бошқа моддаларга **қарам** бўлиб қолган ўқувчилар.

Ижтимоий мослаштириш дастурларини амалга оширишга ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи субъектларнинг мурожаатига асосан **маҳалла фаоллари, имом-хатиб, отинойилар ва бошқа шахслар** таклиф этилиши мумкин.

Хулоса бўйича **“Маҳалла еттиги”**ги фаолияти **маҳалла раисининг фаолияти** — Ўзбекистон маҳаллалари уюшмасининг туман (шаҳар) бўлимлари **ҳоким ёрдамчисининг фаолияти** — туман (шаҳар) Камбағалликни қисқартириш ва бандликка кўмаклашиш бўлимлари, **профилактика инспекторининг фаолияти** — туман (шаҳар) Ички ишлар органларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари, **хотин-қизлар фаолининг фаолияти** — Оила ва хотин-қизлар кўмитасининг туман (шаҳар) бўлимлари, **ёшлар етакчисининг фаолияти** — Ёшлар ишлари агентлигининг туман (шаҳар) бўлимлари, **ижтимоий ходимнинг фаолияти** — туман (шаҳар) «Инсон» ижтимоий хизматлар марказлари ва **солиқ инспекторининг фаолияти** — туман (шаҳар) солиқ инспекциялари томонидан назорат қилинади.

Ижтимоий профилактика тадбирларини амалга оширувчи **субъектлар** томонидан ижтимоий мослаштириш дастури **профилактика инспектори** билан, профилактика инспекторининг **ўзи** томонидан амалга оширилган ижтимоий мослаштириш дастури эса **маҳалла раиси** билан биргаликда тузиладиган **қўшма хулоса** асосида **яқунланади**.

Сурхондарё вилоятида профилактика (катта) инспекторлари томонидан **2026 йилнинг I-чораги** давомида ижтимоий профилактика объекти сифатида аниқланган **34 минг 198 та** хулосалар берилиб, олиб борилган ижтимоий профилактика тадбирлари натижасида, ушбу шахсларнинг **17 минг 708 таси** (51.8 фоиз) бўйича қўшма хулосалар тузилиб, **20 минг 825 та** турли хилдаги маиший ва ижтимоий муаммолари тизимли равишда ҳал этиб берилган.

Жумладан, вилоятда ишсиз ва доимий даромад манбаига эга бўлмаган **1813** нафар шахсларнинг бандлиги таъминланди, **1208** нафарига профессионал ижтимоий хизмат кўрсатилди, **850** нафари тиббий кўриқдан ўтказилди, **499** нафарига имтиёзли кредит ажратилди, **20** нафар вояга етмаганларга васий ёки ҳомий бириктирилди, **435** нафар хотин-қизларга химоя ордерлари берилди, **420** та оиланинг низолари бартараф этилди.

Шунингдек, Сурхондарё вилояти прокуратураси томонидан ижтимоий профилактика тадбирларини лозим даражада олиб бормаган **80** нафар масъулларнинг **интизомий** жавобгарлик масаласи ҳал этилди.

Хулоса қилиб айтганда, ижтимоий профилактика тадбирларини доимий равишда олиб бориш орқали жиноятларни олди олинмоқда.

“Маҳалла еттиги” ва кўмаклашувчи ташкилотлар томонидан жиноят содир этиши мумкин бўлган шахсларнинг муаммолари ўрганиб борилмоқда.

Статистик кўрсаткичлар таҳлили шуни кўрсатадики, профилактик тадбирларнинг кенг қамровда амалга оширилиши натижасида олдини олиш мумкин бўлган жиноятлар камайиб, ижтимоий муаммоларни ҳал этиш ва аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш борасида **сезиларли** ютуқларга эришилган.

Шу мақсадда, келгусида ҳам ижтимоий профилактика тадбирларини **манзилли** ва **самарали** давом эттириш орқали **ижобий** натижаларга эришилади.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2025 йил 1 декабрдаги 754-сон қарори.
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонуни.
4. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги материаллари.
5. Илмий мақолалар ва таҳлилий материаллар (ижтимоий профилактика ва жиноятчиликка қарши кураш мавзусида).